

IRINA MAKAROVA TOMINEC

RUŠČINA IN SLOVENŠČINA: JEZIKOVNA ODSTOPANJA V RUŠČINI POD VPLIVOM SLOVENŠČINE KOT JEZIKA OKOLJA

COBISS: 1.02

Prispevek opisuje položaj rusko govorečih priseljencev v Sloveniji, predstavlja rezultate sociolingvistične raziskave jezika predvsem mlajših predstavnikov ruske diaspore in analizira pogostejše spremembe, ki nastajajo v jeziku predvsem druge generacije rusko govorečih prebivalcev Slovenije pod vplivom slovenščine kot jezika okolja. Predstavljen je sistematizirani opis pogostejših odstopanj od ruskega jezikovnega standarda, ugotovljenih tako pri pisnem kot tudi ustnem sporočanju rusko-slovenskih dvojezičnih govorcev. Na podlagi podatkov, zbranih z analizo maturitetnih spisov, osebnih intervjujev in spletnega anketiranja, se ugotavljajo pomembnejši vzroki, ki vplivajo na razvoj sporazumevalne zmožnosti v ruskem jeziku pri dvojezičnih otrocih.

Ključne besede: dvojezičnost, ruski jezik, analiza napak, priseljenci, rusko-slovenski jezikovni stik

Russian and Slovenian: Linguistic deviations in Russian under the influence of Slovenian as a dominant language

This article describes the status of Russian-speaking immigrants in Slovenia, presents the findings of a sociolinguistic study of primarily younger members of the Russian emigre community, and analyzes the common changes that occur in the language of especially second-generation Russian-speaking residents of Slovenia under the influence of Slovenian as the dominant language. It presents a systematized description of common deviations from the Russian linguistic standard established in both the written and oral communication of Russian-Slovenian bilinguals. Based on the data collected through the analysis of secondary-school exit exam essays, personal interviews, and an online survey, the major factors influencing the development of Russian communicative competence in bilingual children are established.

Keywords: bilingualism, Russian, error analysis, immigrants, Russian-Slovenian language contact

- 1 Vse do zdaj jeziku ruske diaspore v Sloveniji¹ ni bila posvečena posebna raziskovalna pozornost, čeprav se je število rusko govorečih priseljencev v Sloveniji v

1 Prispevek je nastal v okviru slovensko-ruskega bilateralnega raziskovalnega projekta ARRS Faze jezikovne adaptacije v govoricah različnih generacij rusko govorečih migrantov v Sloveniji in slovensko govorečih v Rusiji, številka projekta BI-RU/14-15-034, vodja projekta na slovenski strani je doc. dr. Irina Makarova Tominec, Inštitut za medkulturne študije Univerze na Primorskem, vodja projekta na ruski strani je prof. dr. Galina Neščimenko, Inštitut za slavistiko, Ruska akademija znanosti, Moskva. Vzporedno raziskavo jezikovnih odstopanj v jeziku slovenske diaspore v Rusiji (v Moskvi) pod vplivom ruskega jezikovnega okolja je v okviru imenovanega projekta izvedel Gleb Pilipenko (Pilipenko 2015). Za pomoč pri zbiranju gradiva se zahvaljujemo Ruskemu centru znanosti in kulture, posebej direktorju g. Rifatu Pateevu in strokovnjakinji za ruski jezik ge. Valeriji Kiljpkovi, kolektivu, staršem in učencem Ruske šole

zadnjem desetletju opazno povečalo.² Po neuradnih podatkih³ je trenutno v Sloveniji okoli 5000 rusko govorečih prebivalcev. Pri tem pričakovano več rusko govorečih priseljencev iz različnih držav bivše Sovjetske zveze pritegnejo predvsem Ljubljana,⁴ slovenska obala in večja slovenska mesta (Maribor, Celje, Kranj, Novo mesto). Za natančen geografski prikaz poseljenosti Slovenije z rusko govorečimi priseljenci bi bila potrebna posebna raziskava, vendar se zdi, da bi tudi v tem primeru za izbiro novega kraja bivanja v Sloveniji lahko veljala enaka strategija kot pri večini drugih priseljencev.⁵

Že zdaj je mogoče v večjih slovenskih mestih najti ruske trgovine, ki ponujajo rusko hrano ali tipične ruske in sovjetske jedi.⁶ Sicer pa je za novejšo rusko govorečo diasporo v Sloveniji značilno, da ne glede na opazno aktivizacijo različnih novonastalih združenj rusko govorečih rojakov po letu 2000⁷ njeni predstavniki ostajajo večinoma slabo povezani med sabo, živijo dokaj izolirano.⁸

Pozitiven učinek na položaj ruskih migrantov v Sloveniji je imela sprememba v odnosu matične države, Ruske federacije, do izseljencev in migrantov. Če se je v sovjetskih časih na izseljence v zahodne države neuradno gledalo kot na »izdajalce«, so bili v novi Rusiji pojmovani kot potencialni »zavezniki« in podporniki ruske državne politike v tujini. Med pomembnimi pridobitvami

v Ljubljani in posebej direktorici ge. Juliji Mesarič, profesorici ruščine na Gimnaziji Poljane ge. Ines Vozelj in dijakom, ki se učijo ruski jezik, ter Državnemu izpitnemu centru za pripravo arhivskega gradiva.

- 2 Tako je po bilo podatkih Ministrstva za notranje zadeve RS 30. 8. 2015 zabeleženih 2322 veljavnih dovoljenj za začasno/stalno bivanje priseljencem iz Ruske federacije ter 1841 veljavnih dovoljenj za začasno/stalno prebivanje priseljencem iz Ukrajine, kar pomeni skupaj 4163 oseb, gl. http://www.mnz.gov.si/si/mnz_zu_vas/tujci_v_sloveniji/statistika/ (dostop 28. 9. 2015).
- 3 Podatek je priskrbel svetnik ruskega veleposlaništva v Ljubljani, direktor Ruskega centra znanosti in kulture Rifat Pateev (junij 2015).
- 4 V zadnjem petletju se zaradi povečanega priliva rusko govorečih priseljencev prav v Ljubljani kaže tendenca po postopnem oblikovanju zaključene ruske infrastrukture (Ruski center znanosti in kulture, dve ruski šoli dopolnilnega pouka maternega jezika, več ruskih trgovin, ruski avtokleparski salon, ruski zdravnik, ruska restavracija, številna interesna združenja – fotografski krožek, glasbeni krožek, slikarski krožek itd.). Podatke povzemamo na podlagi osebnih izkušenj in informacij s socialnih omrežij, kjer so rusko govoreči prebivalci Slovenije dokaj aktivni (FB-skupina Русскоговорящая Словения = Rusko govoreči v Sloveniji).
- 5 Gl. zemljevid z naslovom Prebivalci prvih prebivališč v tujini, ki ga je SURS objavil na povezavi <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=4430> (stanje 10. 9. 2015).
- 6 Po naših podatkih take trgovine obstajajo v Ljubljani, Mariboru, Celju, Kranju in na slovenski obali (Lucija).
- 7 Od leta 2000 do zdaj je bilo na novo ustanovljenih 7 takih združenj: Klub sorojakov RUSLO (Ljubljana in regionalne podružnice), Zavod Vesela dRuščina (Ljubljana in regionalne podružnice), Zavod Ruski svet (Izola), Zavod Ruski samovar (Ljubljana), Mednarodno kulturno društvo Soglasje (Nova Gorica), Zavod Primorje (Izola), Zavod Ruski dom (Maribor). 21. septembra 2015 je v Ruskem centru znanosti in kulture v Ljubljani potekalo prvo vseslovensko srečanje navedenih združenj, ki so vse do zdaj delovala dokaj izolirano na različnih koncih Slovenije.
- 8 Enako velja za rusko diasporo v Italiji (gl. Perotto 2009; Perotto – Niznik 2014).

za rusko diasporo vsekakor štejemo otvoritev Ruskega centra znanosti in kulture v Ljubljani (aprila 2011). Gre za državno institucijo, ki je bistveno pripomogla k okrepitvi položaja in večji pozitivni prepoznavnosti ruske diaspore v Sloveniji.⁹ Že nekaj let v Mariboru deluje tudi predstavništvo ruskega državnega sklada Ruski mir ('Ruski svet'),¹⁰ ki uspešno promovira ruščino in rusko kulturo po vsem svetu.

V zadnjem letu ali dveh je – zaradi omenjene geografske in socialne razpršenosti ruske diaspore na eni strani ter povečanega priliva novih priseljencev (predvsem na račun poslovne imigracije iz Ruske federacije in še posebej iz Ukrajine) na drugi strani – opaziti skokovit razvoj aktivnosti rusko govorečih priseljencev v Sloveniji predvsem na spletnih socialnih omrežjih.¹¹ FB-skupine so postale priljubljeno sredstvo za obveščanje, vzpostavljanje osebnih stikov, povezovanje, izmenjavo praktičnih informacij in reševanje najrazličnejših vsakodnevnih vprašanj v virtualnem okolju, medtem pa v realnem življenju za otroke rusko govorečih družin po Sloveniji ostaja dostop do ruske infrastrukture, do ruskega vrtca ali šole dopolnilnega pouka maternega jezika dokaj omejen.

Kot pomembno značilnost, po kateri se položaj rusko govorečih priseljencev v Sloveniji pozitivno razlikuje od položaja v drugih evropskih državah, velja omeniti dejstvo, da v slovenski družbi po naših podatkih prevladuje pozitivno-nevtralen odnos do govorcev ruščine. Poznamo zelo malo primerov, da bi bili govorniki ruščine v slovenski družbi predmet stigmatiziranja oz. negativnega vrednotenja.¹² Menimo, da je razlog za to predvsem hitra in uspešna jezikovna asimilacija rusko govorečih priseljencev v Sloveniji, še posebej, če gre za mlajšo generacijo. Praktično vsi naši mlajši informanti z nekajletno dobo bivanja v Sloveniji zatrjujejo, da jih v Sloveniji ne prepoznajo več kot tujce.¹³

-
- 9 Ruski center je zagotovil večji obnovljen prostor na prestižni lokaciji v centru Ljubljane (Ciril-Metodov trg 1) za izvajanje najrazličnejših izobraževalnih, kulturnih, promocijskih in interesnih aktivnosti v ruskem jeziku, odprtih za široko javnost. Ustanovljena je bila nova bogato založena knjižnica, olajšan je dostop do rednih študijskih izmenjav za sorojake in druge posameznike v matično državo. Zahvaljujoč finančni podpori ruske državne fundacije Ruski mir so kulturni dogodki v ruskem jeziku, ki jih organizirajo predstavniki ruske diaspore, postali redni, bogatejši in zanimivejši tudi za širšo javnost po celi Sloveniji (večletno praznovanje ruskega pusta – maslenice – v Ljubljani, ruska otroška gledališka predstava Zapl'asala moškara, ki je leta 2013 v organizaciji ruske šole Vesela dRuščina v Ljubljani z velikim uspehom gostovala po slovenskih osnovnih šolah, redno praznovanje novega leta v Pionirskem domu v Ljubljani).
- 10 Državna fundacija Ruski mir (Фонд «Русский мир») je bila ustanovljena na podlagi direktive predsednika Ruske federacije Vladimirja Putina z dne 21. 7. 2007 (<http://russkiymir.ru/en/>). Slovensko predstavništvo sklada v Mariboru deluje od leta 2007 (<http://www.ruskimir.si/>).
- 11 FB-skupina Живём в Словении = Živimo v Sloveniji, kjer dopisovanje poteka v ruskem jeziku, šteje 584 članov (dostop 6. 9. 2015); FB-skupina Доска объявлений в Словении = Oglasna deska v Sloveniji šteje 587 članov (dostop 6. 9. 2015), FB-skupina Мамы и папы Словении/русскоговорящие = Mame in očetje Slovenije/rusko govoreči šteje 146 članov (dostop 6. 9. 2015).
- 12 Po podatkih naše informantke so se njeni sošolci spomnili, da je ruskega porekla, šele takrat, ko je bila v Sloveniji poražena ruska nogometnareprezentanca.
- 13 Podatek navajam na podlagi ustnih vodenih pogovorov. Posnetki so pri avtorici.

Tudi slovenski šolski sistem (govorimo predvsem o osnovnem šolstvu) je v zadnjem času začel odpirati vrata jezikom priseljencev, med katere spada tudi ruščina (Medvešek – Bešter 2012). Po podatkih Ruskega centra znanosti in kulture¹⁴ je bilo v šolskem letu 2014/15 v Sloveniji 13 osnovnih šol, 3 srednje šole in 18 gimnazij, kjer je organiziran pouk ruščine. Geografsko je pokrita skoraj cela Slovenija, čeprav je možnosti za učenje ruščine v večjih krajih bistveno več.

Sicer pa ima slovenskih gimnazijah in v visokošolskem sistemu poučevanje ruščine že dolgo tradicijo (Derganc – Urbas 2009). Ruščina se poučuje na Univerzi v Ljubljani (Komarova 1997), na Univerzi v Mariboru in od leta 2006 tudi na Univerzi na Primorskem. Tečaje ruščine ponujajo zasebne fakultete, ljudske univerze, univerze za tretje življenjsko obdobje, jezikovne šole itd. Vendar gre v večini primerov za pouk ruščine kot tujega jezika na začetnih stopnjah, ki je manj primeren za dvojezične otroke iz rusko govorečih družin. Kot kažejo izkušnje, je zanje potreben posebej prilagojen program.¹⁵

2 POLOŽAJ RUŠČINE V RUSKO GOVOREČI DIASPORI

Ne glede na to, da je odnos Slovencev do ruščine in do rusko govorečih priseljencev v glavnem pozitiven, ugotavljamo, da je usoda ruskega jezika v takih družinah skoraj v celoti odvisna od jezikovne politike znotraj same družine, natančneje od tega, koliko časa, energije in pogosto tudi denarja so starši pripravljene vložiti za ohranitev ruskega jezika pri otrocih. Za mešane družine, kjer samo en starš (večinoma samo mati) govori rusko, je ta naloga še težja, ker se kot skupni sporazumevalni jezik v takih družinah večinoma uporablja jezik okolja, torej slovenščina.¹⁶ Kljub temu po podatkih, ki nam jih je uspelo pridobiti v raziskavi, večina rusko govorečih staršev, med katerimi je zelo visok delež visoko izobraženih, želi ohraniti ruski jezik v družini v kar se da veliki meri (73 % vseh odgovorov) ne glede na državo bivanja.

14 Za podatke se zahvaljujemo Valeriji Kiljpkovi, glavni strokovnjakinji za ruski jezik na Ruskem centru znanosti in kulture (elektronsko sporočilo 7. 9. 2015).

15 Po naših podatkih tak program ponuja Ruska šola v Ljubljani, ki ima svoje podružnice v Ljubljani, Kopru, Novem mestu in Radovljici (www.ruskasola.si).

16 V ustnem intervjuju smo izvedeli za en tak primer: otrok je opustil ruščino, ker ga je jezik spominjal na travmatični dogodek (smrt babice, s katero je govoril rusko). Ruska mati je popustila, potem pa položaja ni bilo več mogoče popraviti, ker je v družini dokončno prevladala slovenščina. Zdaj se mama in hči rusko pogovarjata samo še občasno.

Preglednica 1: Navedite stopnjo svoje izobrazbe (vprašanje za starše).

	Odgovori	Delež
Nedokončana srednja šola	2	3 %
Dokončana srednja šola	1	1 %
Nedokončana visokošolska/univerzitetna izobrazba	8	11 %
Dokončana visokošolska/univerzitetna izobrazba	38	50 %
Dvojna diploma	6	8 %
Podiplomski študij	12	16 %
Doktor znanosti	5	7 %
Skupaj	69	

Vir: TEST 1¹⁷

Če domnevamo, da je ravno odločitev družine v začetni fazi otrokovega življenja najbolj pomemben dejavnik, lahko visok delež staršev, ki v vsakem primeru želijo ohraniti ruščino pri svojih otrocih, ocenjujemo kot pomembno pozitivno predispozicijo za položaj ruščine v diaspori.

Preglednica 2: Označite, v kolikšni meri se strinjate s spodnjo izjavo.

Želim, da moj otrok ohrani ruski jezik in kulturo v maksimalni možni meri, ne glede na državo bivanja.	Odgovori	Delež
Se popolnoma strinjam	33	73 %
Se večinoma strinjam	3	7 %
Se delno strinjam	7	16 %
Se ne strinjam	2	4 %
Skupaj	45	100 %

Vir: TEST 1

V strokovni literaturi so mlajši govorci – govorci t. i. *poldruge*¹⁸ oz. *druge* generacije priseljencev – pogosto imenovani *heritage speakers*, govorci *družinskega* oz. *domačega jezika* (Kagan – Dillon 2001; Polinsky – Kagan 2007: 369; Polinska 2010: 314; Perotto – Niznik 2014: 77). Govorci družinskega jezika so torej tisti, ki so se tega jezika naučili v otroštvu od članov družine in so ga uporabljali (samo) doma, zato sporazumevalna možnost v tem jeziku pri njih praviloma ostane manj razvita kot v prevladujočem jeziku (okolja). V večini primerov so zato govorci družinskega jezika ovrednoteni kot *neuravnoteženi dvojezični govorci*. Pri tem pa, zahvaljujoč družinskemu okolju usvajanja družinskega jezika, govorci ostajajo nanj vse življenje čustveno navezani. V primeru *enojezične* družine v komunikaciji z

17 Test для родителей, dostopen na spletni strani <https://www.1ka.si/a/68300> (9. 9. 2015).

18 Govorci *poldruge* generacije so otroci, ki so bili rojeni še v matični državi in so se preselili v Slovenijo skupaj s starši. Govorci *druge* generacije so otroci, ki so že bili rojeni v Sloveniji.

otrokom uporabljata ruski jezik oba starša, v primeru *dvojezične*, mešane slovensko-ruske družine praviloma samo eden od njiju. Pri tem starši radi govorijo rusko tudi v širšem okolju, s prijatelji, v službi, ker zanje ruščina ostaja prevladujoči jezik. Slovenščine se ruski starši, ne glede na to, da gre za sorodni slovanski jezik, naučijo težje, slabše in počasneje kot njihovi otroci.

Pri ruskih otrocih tako *poldruga* kot *druge* generacije je položaj obraten. Sorazmerno hitro (od 3 do največ 12 mesecev aktivnega stika z okoljem, v slovenskem vrtcu ali šoli) usvojijo sorodni slovenski jezik, ki ga potem radi govorijo naprej. Slovensko vztrajajo v komunikaciji s svojimi ruskimi starši, ki jih ogovarjajo rusko, in če le lahko, govorijo slovensko celo z ruskim učiteljem.¹⁹ Taki primeri se pogosteje opažajo predvsem v mešanih slovensko-ruskih družinah, v obdobju otrokovega odraščanja (od 12 do 16 let). Funkcionalna omejenost ruščine na domačo rabo, vsakdanje teme in vedno isti govorci – vse to negativno vpliva na obseg aktivnega besedišča (pasivni besednjak dvojezičnega ruskega otroka bistveno presega aktivnega) in na slabšo motiviranost za rabo ruščine zunaj družine. Celo v pogovoru s svojimi dvojezičnimi prijatelji (!) raje uporabljajo slovenski jezik.²⁰

Otroci iz ruskih družin, ki se niso nikoli posebej učili ruskega jezika, praviloma dobro obvladajo pogovorno ruščino, večje težave pa imajo pri branju in še posebej pri pisanju v ruščini. Dvojezični otroci praviloma težje razlikujejo tudi med variantnimi izraznimi sredstvi v funkcionalno omejenem jeziku, ker zaradi pomanjkanja prakse njihova sociolingvistična zmožnost v ruščini ostaja omejena.

Na podlagi naših opazovanj lahko rečemo, da uporaba ruskega jezika v Sloveniji samo delno ustreza navedeni definiciji *družinskega jezika*, ker ruski starši večinoma poskušajo svojemu otroku priskrbeti tudi redno šolanje v ruskem jeziku (v slovenski šoli, v ruski šoli dopolnilnega pouka ali samostojno) in na ta način spremeniti status ruščine iz *družinskega jezika* z omejeno rabo v *ciljni jezik poučevanja*.

Pri daljši izpostavljenosti otroka obema jezikoma, ruščini in slovenščini, z upoštevanjem čedalje bolj omejene vloge ruščine in čedalje bolj aktivne vloge slovenskega jezika kot jezika okolja, kot pglavitna značilnost ruščine pri dvojezičnih govorcih nastopa negativni jezikovni prenos oz. interferenca. Jezikovni prenos iz funkcionalno razvitejšega v funkcionalno omejeni jezik je v tem primeru skorajda neizogiben, vendar je stopnja izraženosti tega pojava pri različnih generacijah, pri starših in njihovih otrocih bistveno različna.

19 Tako situacijo nam je v osebni intervjuju opisala učiteljica dopolnilnega pouka ruščine v Ljubljani ga.Olga Tsyganova. Dvojezični učenci v starosti 8–10 let so z ruskim učiteljem dopolnilnega pouka vztrajno govorili slovensko, dokler jim niso povedali, da učitelj sploh ne razume slovensko. Ko pa so ugotovili prevaro, je bilo treba spet povedati, da učitelj med poukom preprosto »pozabi slovensko«.

20 Opazovali smo, kako so med odmorom v ruski šoli dopolnilnega pouka ruski otroci med sabo govorili slovensko (Ljubljana, Zavod Vesela dRuščina, pouk ruščine na Osnovni šoli Danile Kumar, maj 2015).

3 CILJI IN METODOLOGIJA RAZISKAVE

Pričujočo raziskavo smo zasnovali z upoštevanjem naslednjih raziskovalnih nalog z dveh področij, jezikovnega in sociolingvističnega:²¹

- [1] Popis pogostih napak v ruščini, ki jih delajo dvojezični slovensko-ruski govorci; sistematizacija ugotovljenih napak; ugotovitev »rizičnih« con v ruščini, ki najprej podlegajo negativnemu jezikovnemu prenosu in drugim spremembam v primeru daljšega slovensko-ruskega stika.
- [2] Ugotovitev pomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na stopnjo vitalnosti/ohranjenosti jezika pri posameznih dvojezičnih govorcih.
- [3] Preučitev stališč samih informantov o različnih vidikih rabe ruskega jezika ter njihovih mnenj o stopnji težavnosti različnih jezikovnih ravnin in pojavov.

Da bi predstavili natančnejši opis odstopanj od ruskega jezikovnega standarda, ki se opaža pri dvojezičnih otrocih, smo analizirali 35 maturitetnih spisov dvojezičnih otrok.²² Pogostejša ugotovljena odstopanja smo popisali in vključili v poseben kontrolni test,²³ ki je bil ponujen v reševanje dvojezičnim govorcem. Rezultati kontrolnega testiranja so pokazali, pri prepoznavanju katerih napak imajo informanti največje težave. Na ta način smo poskusili ugotoviti občutljivejše cone jezikovnega sistema, ki v primeru daljšega jezikovnega stika najprej podležejo negativnemu jezikovnemu prenosu oz. drugim spremembam.

Spletni vprašalnik z naslovom Test iz ruskega jezika, ki ga želimo predstaviti v nadaljevanju, vsebuje torej dva dela: sociolingvistični del, ki ga sestavlja 19 vprašanj, in jezikovni del, ki ga sestavlja 60 nalog, s pomočjo katerih smo želeli izmeriti jezikovno zmožnost informantov v ruskem jeziku. Za poglobljeno analizo dejavnikov, ki vplivajo na stopnjo znanja ruščine, smo v nadaljevanju s posameznimi informanti opravili še osebne intervjuje.²⁴ Zaradi omejitev obsega članka ponujamo le izbrane ugotovitve.

4 PREDSTAVITEV REZULTATOV RAZISKAVE: SOCIOLINGVISTIČNI DEL

Ker skupina naših anketirancev ne predstavlja povsem enotne populacije in glede na vidik obravnave kaže različne meritvene rezultate, se zdi smiselno, da jo podrobneje predstavimo.

21 Isto ugotavlja Pilipenko: »Zbrano gradivo je mogoče analizirati tako z vidika najbolj tipičnih napak v obeh jezikih kot z vidika stališč govorcev do jezikov in posameznih napak« (Pilipenko 2015: 588).

22 Za raziskavo smo uporabili maturitetne spise iz let 2013, 2014 in 2015, spomladanski in jesenski izpitni rok (SPISI).

23 Spletna anketa Test по русскому языку, dostopna na <https://www.1ka.si/a/68599>. Test je rešilo 28 oseb.

24 Posnetki se hranijo pri avtorici, v nadaljevanju POSNETKI.

Starostna struktura naših informantov je raznolika, čeprav je opazna prevlada mlajše generacije: 17 informantov je starih od 15 do 20 let, 7 jih je v starosti od 21 do 30 let, 3 so v starostni skupini od 40 do 55 let.

Jezikovna sestava družin anketirancev je prav tako precej raznolika: večji del sestavijo rusko govoreči Slovenci, gimnazijski dijaki, iz slovenskih družin, ki so se ruščino učili od 3 do 4 leta (11 oseb), sledijo otroci iz mešanih rusko-slovenskih družin (9 oseb), 5 informantov je iz enojezičnih ruskih družin, ki najmanj 4 leta živijo v Sloveniji, in še 3 so večjezični govorci ruščine, ki najmanj 5 let živijo v Sloveniji.

Preglednica 3: Označite jezikovni sestav vaše družine: (N = 28)

Sem iz slovenske družine (oba starša sta Slovenca)	39 %
Sem iz mešane družine (en starš je ruskega porekla, drugi pa slovenskega)	32 %
Sem iz ruske družine (oba starša sta Rusa)	18 %
Drugo	11 %

Vir: TEST 2²⁵

Med informanti je sorazmerno velik delež tistih, ki so rojeni v Rusiji (33 %) in so se pozneje preselili v Slovenijo; v Sloveniji jih je rojenih 63 %.

V strokovni literaturi se *mlajši* priseljenci (v starosti do približno 15 let), rojeni v državi izvora, štejejo med predstavnike t. i. *poldruge* generacije (Perotto – Niznik 2014). Ta skupina je med našimi informanti precej raznolika. Med njimi prevladuje skupina tistih, ki so se v Slovenijo skupaj s svojimi starši preselili v starosti od 5 do 10 let. Skladno s prevladujočim mnenjem ti niso več pravi *naravni dvojezični govorci*, ker začnejo usvajati slovenščino v času, ko pri njih že prevladuje *eksplicitna* strategija jezikovnega spomina.²⁶ Vendar po naših opažanjih taki otroci vseeno dosegajo zelo visoko stopnjo znanja slovenščine in zato po našem mnenju vsekakor spadajo med dvojezične govorce, tudi če gre za *zaporedno* dvojezičnost (usvajanje obeh jezikov ne poteka vzporedno kot pri t. i. naravnih dvojezičnih govoricah iz mešanih družin, ampak s časovnim zamikom zaradi časovno poznejše selitve v Slovenijo).

25 Pod zadnjo možnostjo v preglednici (Drugo) so vpisane mešane neslovenske družine z alternativnim narodnostnim izvorom staršev (Hrvat, Srb).

26 Po nevrolingvističnih raziskavah *implicitno* strategijo jezikovnega učenja, značilno za zgodnje usvajanje maternega jezika, v starosti 3 let nadomesti *eksplicitna*, ki je bolj značilna za zaporedno dvojezičnost oz. za učenje tujega jezika (Paradis 2004).

Preglednica 4: Koliko ste bili stari, ko ste se preselili v Slovenijo (če niste rojeni v Sloveniji)? (N = 10)

Do 5 let	10%
Od 5 do 10 let	30 %
Od 10 do 15 let	10 %
Od 15 do 20 let	20 %
Od 20 do 25 let	20 %
Od 50 do 60 let	10 %

Vir: TEST 2

Med našimi informanti ločimo skupino študentske generacije priseljencev iz Rusije, ki so prišli v Slovenijo zaradi študija na slovenskih fakultetah (v starosti od 20 do 25 let) in želijo v Sloveniji tudi ostati.²⁷ Ne glede na to, da kažejo sorazmerno visoko stopnjo jezikovne asimilacije, je zanje materni jezik le ruščina. Zato jih štejemo kot predstavnike *prve* generacije priseljencev, ki izkazujejo sorazmerno visoko raven pozno pridobljene dvojezičnosti (*high level of lately achieved bilingualism*). V tem primeru je za doseganje *uravnotežene dvojezičnosti* treba izboljševati znanje slovenskega in ne ruskega jezika.

Glede na to, da informanti v Sloveniji živijo dalj časa, se podatki o jezikovni sestavi družin pričakovano ne ujemajo s podatki o tem, kateri jezik je za informante glavni. Tukaj pričakovano prevladuje slovenščina oz. oba jezika v enaki meri (22 %):

Preglednica 5: Kateri jezik je za vas glavni? (N = 23)

Samo slovenščina	43 %
50 : 50	22 %
Bolj slovenščina	22 %
Drugo	9 %
Samo ruščina	4 %
Bolj ruščina	0 %

Vir: TEST 2

Ne glede na to, da je v Sloveniji slovenščina funkcionalno pomembnejši jezik, večina dvojezičnih anketirancev dokaj visoko ocenjuje svoje znanje ruščine.

²⁷ Po naših opažanjih pri pouku slovenščine kot drugega/tujega jezika za tuje študente Univerze na Primorskem v Kopru v študijskih letih 2013/14 in 2014/15 je pri študentih, ki po končanem študiju ne želijo ostati v Sloveniji, stopnja motivacije za učenje slovenščine sorazmerno nizka. Ker gre zanje le za začasno obdobje, slovenščino usvojijo v minimalni stopnji, saj se raje odločijo za angleški jezik, ki jim odpre vrata v svet.

Za natančnejšo oceno dejanske rabe ruščine pri dvojezičnih govorcih v Sloveniji smo jih zaprosili za primerjavo, v kolikšni meri uporabljajo oba jezika v različnih položajih.

Najbolj aktivna raba ruščine je pri naših informantih vezana na pogovor s starimi starši (41 % samo rusko, 14 % v glavnem rusko), sledi branje (5 % rusko, 32 % mešano rusko-slovensko), uporaba spleta (5 % samo rusko, 27 % mešano rusko-slovensko), gledanje televizije (5 % samo rusko, 24 % mešano rusko-slovensko, 33 % v glavnem slovensko) in na pogovor v družini (5 % samo rusko, 14 % mešano rusko-slovensko, 23 % samo slovensko). Zanimivo je, da pri pogovoru s (tudi dvojezičnimi) prijatelji informanti uporabljajo bodisi slovenščino (45 % samo slovensko, 45 % v glavnem slovensko) bodisi izmenično oba jezika (9 %), nikoli pa samo ruščine (0 %). To pomeni, da funkcionalno ruščina pri mlajših govoricah ne vzdrži konkurence z jezikom okolja, v celoti ne more pokriti niti komunikacije z dvojezičnimi prijatelji, vedno bolj je omejena na pasivne oblike – poslušanje in branje. Predvidevamo, da bo v mešanih družinah »pasivizacija« ruščine potekala bistveno hitreje kot pa v družinah, kjer doma govorita rusko oba starša ter bratje in sestre.²⁸

Precej podobne rezultate so pokazale sorodne raziskave mlajše generacije rusko govorečih priseljencev v Italiji in v Izraelu (Perotti – Niznik 2014). Pri mlajši generaciji se opaža prodiranje prevladujočega jezika v komunikacijo doma in z dvojezičnimi prijatelji. Ravno za predstavnike mlajše generacije je značilno, da v primeru izbire raje posežejo po prevladujočem jeziku okolja kot po družinskem jeziku. V tem primeru za dolgoročno ohranitev jezika postanejo pomembni dejavniki osebna motivacija, dodatno šolanje v tem jeziku, redno branje in izleti v matično državo.

Pri raziskovanju stališč dvojezičnih govorcev so bili za nas pomembni podatki o tem, kako na splošno ocenjujejo težavnost ruščine in katere elemente ruskega jezikovnega sistema prepoznavajo kot težje.

Preglednica 6: Ocenite, koliko je za vas na splošno težka ruščina, v primerjavi z drugimi tujimi jeziki (angleščina, nemščina, francoščina, španščina ...)?

V glavnem lažja kot drugi	64 %
Ni razlike, enako težka	18 %
V glavnem težja kot drugi	14 %
Drugo (pojasnite)	5 %

Vir: TEST 2

²⁸ Posreden dokaz vitalnosti ruščine ravno v enojezičnih družinah je en sam primer kreativne rabe ruskega jezika za pisanje poezije med našimi informanti (podatek, pridobljen med osebnim intervjujem).

Kot sledi iz preglednice, informanti lažje razumejo, govorijo in berejo rusko, težje pa jim gre od rok pisanje, predvsem ruski pravopis (uporaba mehkih znakov, razlikovanje med trdimi in mehкими soglasniki), težka je slovnica (razvejen sistem končnic v ruski imenski in glagolski paradigmi), pa tudi naglasna mesta.

Preglednica 7: Ocenite, koliko je za vas težko ... (N = 22)

	Brez težav	Dokaj preprosto	Obvladljivo	Težko
naglasna mesta	38 %	34 %	14 %	14 %
brati po rusko	45 %	24 %	18 %	14 %
govoriti po rusko	32 %	55 %	9 %	4 %
ruske besede	59%	32 %	9 %	
ruska slovnica (končnice ...)	45 %	32 %	23 %	
pisati v ruskem jeziku	45 %	23 %	32 %	
razumeti, ko govorijo rusko	59 %	36 %	5 %	
ruski pravopis (pisanje mehkega znaka ...)	36 %	23 %	41 %	

Vir: TEST 2

Na koncu nas je zanimala še motivacija anketirancev za učenje ruščine in njihova opredelitev osebne identitete. V strokovni literaturi (Gardner – Lambert 1972; Ellis 1997) je znana temeljna delitev motivacije učencev na t. i. integrativno in instrumentalno. Pri *integrativni* motivaciji se posameznik jezika uči iz želje po komunikaciji s konkretnimi ljudmi, ki govorijo ta jezik (člani družine, sorodniki, prijatelji), iz občutka pripadnosti neki skupini, pri *instrumentalni* pa iz pragmatičnih razlogov (pridobivanje ocene, službe, za napredovanje, za lažje življenje v državi). Po podatkih naše raziskave pri obeh skupinah informantov – tako slovenski kot ruski – prevladuje pozitiven odnos do jezika in države (»ker mi je ruščina lepa, melodična«, »ker je jezik visoke kulture in zanimive države«), pri ruski skupini je jasna motivacija pripadnosti (»ker je moj materni jezik«), šele nato pri obeh skupinah sledijo pragmatični razlogi za učenje (»ker se lažje naučim«, »si lažje najdem delo«), dokaj velik delež mlajše slovenske populacije – gimnazijcev – navaja tudi naključnost izbire. Na splošno lahko rečemo, da pri ruskih govornikih prevladuje integrativna motivacija, pri slovenskih pa pozitiven odnos do jezika in države, medtem ko so pragmatični razlogi izraženi v manjši meri.

Zadnje vprašanje iz sociolingvističnega dela raziskave je bilo povezano z osebno identiteto. Zanimalo nas je, kako se bodo opredeljevali pripadniki mlajših generacij rusko govorečih priseljencev – ali kot Rusi ali kot Slovenci –, v kolikšni meri čutijo svojo drugačnost in ali jo občutijo kot negativno ali pozitivno lastnost.

Preglednica 8: Ne glede na to, kaj vam piše v potnem listu – kako se občutite, kaj ste? (N = 20)

Sem Slovenec/Slovenka	55 %
Sem več kot samo eno ali drugo	25 %
Čutim se drugačen/drugačna in ne vem, kaj sem	20 %
50 : 50, odvisno od situacije, lahko se prilagodim	15 %
Sem bolj Slovenec/Slovenka	15 %
Sem Rus/Rusinja	10 %
Sem bolj Rus/Rusinja	10 %
V Rusiji sem Slovenec/Slovenka, v Sloveniji sem Rus/Rusinja	5 %
Drugo (pojasnite)	5 %

Vir: TEST 2

Prvi odgovor so izbrali samo slovenski informanti, rojeni v slovenskih družinah. Odgovori dvojezičnih informantov iz rusko govorečih družin so se razporedili nekoliko drugače in nakazujejo nekoliko nejasno predstavo o lastni identiteti, kar se je potrdilo tudi v osebnih intervjujih. Pri mlajši generaciji ruskih priseljencev prevladuje pozitivno vrednotenje lastne drugačnosti (»sem več kot eno ali drugo in to je super«). Veliko jih je izrazilo prepričanje, da so se sposobni prilagajati in popolnoma vključiti v različna okolja (»50 : 50, odvisno od situacije, se lahko prilagodim«). Večja občutljivost na medkulturne razlike, večja fleksibilnost in razvita medkulturna kompetenca so prednost naravnih dvojezičnih govorcev, kar se je potrdilo tudi v naši raziskavi. Mlajši priseljenci, ki so bili rojeni v Sloveniji, se pogosteje opredeljujejo kot »bolj Slovenci«, rojeni v Rusiji kot »bolj Rusi« (z nekaterimi izjemami). V nekaj primerih se posebna identiteta dvojezičnega govorca oblikuje tudi na podlagi negativne primerjave z enojezičnimi sovrstniki – »se počutim drugačen in ne vem, kaj sem« oz. v manjši meri tudi odgovor »v Rusiji sem Slovenec/Slovenka, v Sloveniji sem Rus/Rusinja«. Nižjo frekvenco takih odgovorov v naši skupini razlagamo tako, da tovrstni odgovor zahteva nekoliko višjo stopnjo samorefleksije in kritičnega razmišljanja ter vsaj minimalne izkušnje samostojnega bivanja v drugi državi.

5 PREDSTAVITEV REZULTATOV RAZISKAVE: JEZIKOVNI DEL

Med analizo najpogostejših napak, ki so bile ugotovljene pri dvojezičnih rusko-slovenskih govorcih tako pri pisnem kot tudi pri ustnem sporočanju, so bile ugotovljene različne vrste jezikovnih odstopanj od standardne²⁹ ruščine, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

5.1 Pravopisne napake

Raziskovalci pisnih nalog dvojezičnih otrok v različnih državah so že večkrat ugotovili *prevladujoče fonetično načelo* zapisovanja ruščine, z določenimi odstopanji, specifičnimi za konkretni jezikovni par (Polinsky – Kagan 2007; Perotto – Niznik 2014). Tudi v našem primeru smo ugotovili pravopisne napake različne narave, ki so bile večinoma potrjene tudi v kontrolnem testu.

5.1.1 Nedosledno fonetično zapisovanje različnih primerov samoglasniške redukcije, do katere v ruščini prihaja v nenaglašeni zlogih (tako v položaju pred naglasom kot tudi po naglasu):

- akanje: **сабака* [sab'aka] (*собака*), **учёбай* (*учёбой*), с **каторым* (с *которым*), **младёж* (*молодежь*);
- ponaglasna redukcija: **лошедей* (*лошадей*), **большенство* (*большинство*), **житцлей* (*жителей*), **разлечается* (*различается*), **тиряет* (*теряет*), **избавелся* (*избавился*), **танцовали* (*танцевали*), **понравелся* (*понравился*), **нравелся* (*нравится*), **времяни* (*времени*), **помирилась* (*помирилась*), **месяцов* (*месяцев*), **висят* (*висят*), **пещеры* (*пещеры*), **выглядет* (*выглядит*), **систематическая* (*систематическая*), **наченается* (*начинается*).

Fonetično pravopisno načelo, ki mu sledijo dvojezični govorniki, je vzrok napačnega zapisovanja edninske pridevniške končnice v rodilniku imenske sklanjatve, ki se v ruskem pravopisu zapisuje na podlagi zgodovinskega načela, ki odstopa od dejanske izgovarjave: **всево* [vsiv'o] (*всего*), **таво* [tav'o] (*того*).

Enako fonetično zapisovanje je zaslediti v naslednjih primerih: **што* [što] (*что*), **патаму шта* [patam'u šta] (*потому что*), **щасте/щастѣ* [š'astije] (*счастье*).

5.1.2 Nerazlikovanje med jotiranimi in nejotiranimi črkami *e* [je] in *э* [e]: **поетому* (*поэтому*), **этом* (*этом*), **эсть* (*есть*).

Posebej težavno je za dvojezične govornike razlikovanje med nejotiranim *o* [o] in jotiranim *ё* [jo] po predhodnem šumniku, če pravilni zapis odstopa od dejanske izgovarjave (gl. preglednico 9, kjer je 6 % informantov izbralo

²⁹ V tem prispevku se pojem *standardni* uporablja v pomenu *knjižni jezik*.

ob ustreznem zapisu besede *ещё* ‘še’ obliko **ещо*, ki sicer sledi dejanskemu izgovoru [jiš'o]).

Preglednica 9: Kako se prav piše? (N = 17)

Možnih je več odgovorov.

<i>ещё</i>	94 %
<i>ещо</i>	6 %

Vir: TEST 2

- 5.1.3** Nerazlikovanje črk **и** [i] in **й** [j], očitno zaradi podobnega videza:³⁰ **в Словении* (в Словении), **в Росий* (в России).
- 5.1.4** Nerazlikovanje med ruskima šumnikoma **ш** [š] in **щ** [š’]: *в будущие/в будущее* oz. *в будущем/в будущем*, kar še dodatno otežuje interferenca slovenske ustreznice (*bodoče*) (gl. spodaj).

Preglednica 10: Kako se prav piše? (N = 17)

Možnih je več odgovorov.

<i>в будущем</i>	82 %
<i>в будущее</i>	18 %
<i>в будущие</i>	12 %
<i>в будущем</i>	6 %

Vir: TEST 2

- 5.1.5** Sporadično mešanje latiničnih in ruskih črk:

- **y** in **и**: **дрѹжих* (*других*), **выпѹскным* (*выпускным*), **нѹжно* (*нужно*);
- **b** in **в**: **бѹл* (*был*) *танец*.

- 5.1.6** Poseben primer predstavlja zamenjava predlogov **y** in **в**: **ѹ нас* (*у нас*) *много городов*, **ѹ Словении* (в Словении). Zdi se, da gre razlog v tej zamenjavi iskati v slovenskem pravorečnem pravilu – obvezni vokalizaciji predloga *v* v položaju pred naslednjim soglasnikom, kar govorci prenašajo tudi v ruščino, čeprav je tam predlog *y* avtonomen in ima drugačen pomen. Po našem mnenju gre za primer *distributivnega* oz. *funktionalnega* kalkiranja.

- 5.1.7** Veliko težav je povezanih z za ruščino značilnim razlikovanjem med trdimi in mehкими soglasniki, kar se v pisni obliki odraža v uporabi posebnih črk, ki označujejo palatalizirani izgovor predhodnih soglasnikov: mehkega znaka, jotiranih samoglasnikov (*е, ё, ю, я*) in para **и – ъ**. Tukaj se opaža precejšen nered, ki se ga da

³⁰ Ista napaka se opaža tudi pri dvojezičnih otrocih v Italiji (gl. Perotto – Niznik 2014).

razložiti po eni strani s težavami, ki jih imajo informanti že pri samem razlikovanju mehkih in trdih soglasnikov, ki ga slovenščina ne pozna. Poglejmo primere:

[1] Nerazlikovanje med trdim in mehkim soglasnikom – opuščanje mehkega znaka tako sredi besede kot tudi na koncu: **фидм* (*фильм*), **результат* (*результат*), **культура* (*культура*), **людми* (*людьми*), **школно* (*школьного*), **далше* (*дальше*), **несколко* (*несколько*), **любов* (*любовь*), **жал* (*жаль*), **церков* (*церковь*), **очен* (*очень*). Večkrat se mehki znak opušča na koncu besede v glagolskih oblikah: **кушат* (*кушать*), **достич* (*достичь*), **осмотрет* (*осмотреть*), **играеш* (*играешь*), posebej v primeru preteklika povratnih glagolov: **появилис* (*появились*).

[2] Nerazlikovanje med črkama *и* in *ы*, s katerimi se v ruskem pravopisu označuje mehčanost (*и*) oz. trdota (*ы*) predhodno zapisanega soglasnika: **привыкла* (*привыкла*), **забыл* (*забыл*). Zelo pogosta je ta napaka v pridevniških množinskih končnicah: **выпускниче* (*выпускные*), **старих* (*старых*), **вкусниче* (*вкусные*).

Po drugi strani tudi pri naprednem dvojezičnem govorniku ruščine, ki sliši razliko med ruskimi mehčanimi in trdimi soglasniki, zmedo povzročajo zapletena pravopisna pravila, ki pogosto ne ustrezajo dejanskemu izgovoru besed zaradi bodisi fonetičnega bodisi zgodovinskega načela ruskega pravopisa.³¹ Posebej težavno je razlikovanje navedenih črk spet v položaju za šumnikom, kjer pravilni zapis ne sledi dejanski izgovorjavi in zahteva učenje na pamet:³² *жизнь* [ʒyznʲ].

Preglednica 11: Kako se prav piše? (N = 17)

Možnih je več odgovorov.

<i>жизнь</i>	88 %
<i>жызнь</i>	12 %

Vir: TEST 2

[3] Napačno označevanje mehčanega soglasnika: **позволяет* (*позволяет*), **вместье* (*вместе*), **рождьение* (*рождение*), **мальенкая* (*маленькая*). Nekaj primerov ponazarja označevanje mehkih soglasnikov v slovenskih krajevnih imenih na slovenski način, ko gre v bistvu za pravopisno kalkiranje: **Бохинй* (*Бохинь*) 'Bohinj', **Целйе* (*Целье*) 'Celje'.

[4] Nedosledno zapisovanje (opuščanje) mehkega znaka za označevanje jotirane izgovorjave naslednje črke: **с помощью* (*с помощью*), **семя* (*семья*), **итальянскй* (*итальянский*).

³¹ Podobne težave pri usvajanju ruskega pravopisa imajo tudi ruski otroci v matični državi.

³² Ta primer povzroča težave tudi ruskim otrokom v matični domovini, zato pravopisno pravilo: »жи-ши пиши с чërko и!«

[5] Pri zapisovanju ruskih povratnih glagolov pogosto mešajo nedoločnik, ki se v ruščini vedno zapisuje z mehkim znakom, in osebno glagolsko obliko (3. oseba ednine), ki nima mehkega znaka (*учится/учиться [uč'ica], нравится/нравиться [nr'avica]). Menimo, da to težavo povzroča sovpadanje obeh oblik v izgovarjavi (homofonija) ter posledično nepopolno razlikovanje njunega zapisa in pomena.*

Preglednica 12: Kako se prav piše? (N = 12)

Možnih je več odgovorov.

<i>то, что мне нравится</i>	3 %
<i>то, что мне нравится</i>	14 %
<i>он приехал учиться</i>	1 %
<i>он приехал учиться</i>	16 %
<i>ему придётся много работать</i>	1 %
<i>ему придётся много работать</i>	16 %
<i>она будет петь</i>	0
<i>она будет петь</i>	17 %
<i>достич цели</i>	1 %
<i>достич цели</i>	16 %
<i>может быть</i>	16 %
<i>может быть</i>	6 %

Vir: TEST 2

Nedosledno zapisovanje mehkega znaka pri ruskih povratnih glagolih v nedoločniku in 3. osebi ednine predstavlja eno najpogostejših pravopisnih napak izmed vseh ugotovljenih primerov (18 % informantov): **опускаеться* (*опускается*), *можно* **проехаться* (*проехаться*), *можно* **кататься* (*кататься*), *мне* **кажеться* (*кажется*).

- 5.1.8 Redno se opaža napačen oz. nedosleden zapis nedoločnih, nikalnih, vprašalnih, oziralnih zaimkov, nepolnopomenskih besed (predlogov, veznikov) ter diskurzivnih označevalcev. Informanti se na splošno težko odločajo med zapisovanjem skupaj, narazen ali z vezajem: **по моему* (*по-моему*), **от куда* (*откуда*), **не смотря* (*несмотря*), **ни кто* (*никто*), **изза*/**из за* (*из-за*) (gl. preglednico 13).

Če povzamemo: pri pisanju skupaj, narazen ali z vezajem je pri besedni zvezi *все равно* imelo težave 25 % informantov, pri nedoločnem zaimku *кое-что* 33 %, pri namenskem vezniku *чтобы* 18 %, pri metadiskurzivnem označevalcu *по-моему* pa 25 %, pri čemer jih je polovica kot pravilno navedla tudi napačno obliko **по моему* (pisano narazen).

- 5.1.9 V pregledanih pisnih nalogah skoraj popolnoma manjka obvezno položajno variiranje ruskih predlogov: **в многих* (*во многих*), **с многими* (*со многими*), **о всём* (*обо всём*). Iz preglednice 14 je razvidno, da je velik delež anketirancev označeval napačne oblike (z nevokaliziranimi predlogi) kot pravilne.

Preglednica 13: Ali se prav piše ... (N = 12)

Možnih je več odgovorov.

	Narobe	Prav	Ne vem
<i>всеравно</i>	75 %	25 %	
<i>все-равно</i>	100 %		
<i>все равно</i>	25 %	75 %	
<i>коешто</i>	92 %		8 %
<i>кое што</i>	75 %	25 %	
<i>кое-што</i>	8 %	84 %	8 %
<i>приехала, что бы</i>	82 %	18 %	
<i>приехала, чтобы</i>	8 %	92 %	
<i>по моему</i>	50 %	50 %	
<i>по-моему</i>	25 %	75 %	
<i>помоему</i>	100 %		
<i>по моему мнению</i>		92 %	8 %

Vir: TEST 2

Preglednica 14: Popravite. (N = 12)

	Prav	Narobe	Ne vem
<i>Побыжжать в многих странах</i>	83 %	17 %	
Če je narobe, popravite:	100 %		
<i>Познакомиться с многими культурами</i>	80 %	20 %	
Če je narobe, popravite:	100 %		
<i>Узнать о всём</i>	27 %	64 %	9 %
Če je narobe, popravite:	100 %		
<i>Играла на деньги с своим учеником</i>	50 %	40 %	10 %
Če je narobe, popravite:	50 %	50 %	
<i>Он никогда не забыл своей учительницы</i>	64 %	36 %	
Če je narobe, popravite:	100 %		

Vir: TEST 2

5.1.10 Posebej velja omeniti tudi precej pomanjkljivo postavljanje ločil – vejic, pomišljajev, narekovajev, kjer se slovenski pravopis razlikuje od ruskega. Največkrat informanti preprosto opuščajo ločila (predvsem vejice) tam, kjer bi bila potrebna. Menimo, da je razlog tudi to, da se tem poglavjem pri jezikovnem pouku namenja premalo pozornosti.³³

5.1.11 Če povzamemo, pravopisne težave za rusko-slovenske dvojezične govorce najpogosteje povzročata razhajanje med pisno in govorjeno obliko, na splošno značilno

³³ V predmetno-izpitnem katalogu za ruski jezik (Komarova idr. 2014), kakor tudi v Učnem načrtu za gimnazije (Vozelj – Urbas 2008), uporaba ločil kot ciljno znanje učencev ni posebej specificirana. Vpliv slovenskega pravopisa na stavo ločil v ruskih pisnih nalogah kaže tudi naša analiza maturitetnih spisov.

za ruski pravopis, ter razlikovanje med trdimi in mehčanimi soglasniki, ki ga slovenski glasovni in pravopisni sistem ne pozna. Pri postavljanju ločil se ugotavlja precejšen vpliv slovenskega pravopisa.

5.2 Odstopanja na prozodični ravnini (pri ustni obliki sporočanja)

Kot večjo težavo pri učenju ruščine so naši informanti poleg usvajanja pravopisa navedli tudi naglasno mesto. Moramo reči, da je ruski naglas za Slovence posebno težaven, kar velja razlagati z relativno visoko stopnjo sorodnosti obeh jezikov, ko se prozodična/naglasna podoba besede iz enega jezika preprosto »kalkira« v drugega. Tukaj opažamo večje razlike med našimi informanti glede »udomačenosti«, uzaveščenosti naglasne podobe posameznega jezika, in sicer po temle ključu: pri dvojezičnih govorcih, ki imajo doma rusko govoreče starše, naglasnih težav praktično nismo opazili, pri dvojezičnih govorcih iz mešanih družin se pojavljajo v manjši meri (odvisno od dejanskega obsega komunikacije v ruščini), pri slovenskih govorcih ruščine, ki so se jezika naučili v šoli, pa so zelo prisotne.

Največ negotovosti pri informantih sta povzročila primera iz imenske in glagolske paradigme s spremenljivim naglasnim mestom: *сУх* [s'uh] v kratki obliki, *сУхОў* [suh'oj] v dolgi obliki; *винО* [vin'o] v ednini, *вИна* [v'ina] v množini; variiranje naglasa med različnimi oblikami preteklika pri glagolu *продАть*, odvisno od slovničnega spola: *он прОдал* [pr'odal], *она продалА* [pradal'a].

Informanti so imeli večje težave pri določanju naglasa v tistih glagolskih in imenskih oblikah, ki imajo v svoji paradigmi spremenljivo naglasno mesto (oblikoslovna paradigma glagolov *начаться, родиться*). Zaradi variiranja naglasnega mesta očitno prav te oblike za našo skupino predstavljajo največjo težavo.

5.3 Odstopanja na oblikoslovni ravnini

Na oblikoslovni ravnini so ugotovljena številna odstopanja od standardne ruščine različnega izvora, a vendarle je pričakovano več ponavljajočih se napak, vezanih na tiste segmente jezikovnega sistema, kjer prihaja do sistemskih razlik oz. do nepopolnega prekrivanja med stičnima jezikoma.

5.3.1 Pregled začenjamo z imenskim sistemom – samostalniško in pridevniško sklanjatvijo.

Med prvimi velja omeniti enostavnejše primere prenosa lastnosti podobnih besed iz slovenščine v ruščino, predvsem ko gre za odvisne sklone – t. i. oblikoslovno kalkiranje. Sem spadajo primeri, ko ruske besede po svoji zunanji podobi ustrezajo lastnostim slovenskega sklanjatvenega vzorca, zaradi česar ruske besede prevzemajo tudi oblikospreminjevalne lastnosti slovenskih ustreznic (npr. množinski rodilnik pri besedah ženskega spola na soglasnik): *много *достопримечательности* (*достопримечательностей*) pod vplivom slovenske ustreznice *veliko znamenitosti*, *много архитектурных *вещи* (*вещей*) pod vplivom slovenske ustreznice *veliko stvari*. V posameznih primerih so oblikoslovne lastnosti ruskih besed zelo

podobne slovenskim, kar vsiljuje sklanjatev ruske besede po slovenskemu tipu: *много *трудности (трудностей)* se sklanja po 2. ženski sklanjatvi (kot *mladost, slabost*), ne glede na to, da slovenska semantična ustreznica ruske besede – *problem, težava* – v ta tip nikakor ne spada. V tem primeru lahko govorimo o čistem oblikoslovnem kalkiranju.

Kot dokaj agresiven element, ki prodira v ruščino pri dvojezičnih govornicah, nastopa predlog *z/s* v predložnem orodniku. V razliko od slovenščine, kjer je ta predlog v orodniku obvezen, se v ruščini uporablja samo v določenih, dokaj omejenih primerih, za označevanje spremljevalca (*Пана с дочкой, родители с детьми*). Statistika potrjuje visok odstotek napačnih odgovorov, ko je 36 % informantov prepoznalo stavek z odvečnim predlogom kot pravilen: *Пишем *с ручкой (ручкой)*. Agresivna orodniška zveza izpodriva brezpredložni ruski orodnik, s katerim se označuje prevozno sredstvo: *Пойдём *с лифтом (на лифте)*. Zadnji stavek je kot pravilen prepoznalo 18 % informantov, medtem ko jih je 9 % priznalo, da imajo težave pri odločanju. Skupaj ima v tem primeru težave skoraj tretjina govorcev.

Zapleteni sistem ruskega oblikoslovja skušajo dvojezični govorniki poenostaviti. V težavni in raznoliki množici imenskih končnic v rodilniku množine, ki variirajo glede na spol ter mehki ali trdi sklanjatveni tip, informanti očitno poskušajo uveljaviti le tiste, ki najbolj spominjajo na slovensko oblikoslovno ustreznico *-ov/-ev*: *много *чувствов (чувств-0), *пляжсов (пляжей), *писателей (писателей), *римлянинов (римлян)*. V zadnjem primeru gre za izjemo, ki predstavlja težave tudi za govorce ruščine v matični domovini.

Posebno težavo za rusko-slovenske govorce predstavlja kategorija živosti, ki jo ruščina dosledno upošteva, v primerjavi s slovenščino, ki to kategorijo izraža le delno. V testu je tukaj večina informantov dala napačne odgovore:

Preglednica 15: Kako bo prav po rusko? (N = 17)

<i>Какие русские знаменитости вы знаете</i>	82%
<i>Каких русских знаменитостей вы знаете?</i>	18 %

Vir: TEST 2

Presenetljivo velik delež napačnih odgovorov v tem primeru se da razložiti tudi z dodatno težavo na leksikalni ravnini, ker so informanti rusko besedo *знаменитость* očitno prepoznali kot popolno ustreznico slovenskemu homonimu *znamenitost*, kar je narobe, ker ruska beseda označuje 'znano osebo', medtem ko slovenska beseda označuje 'naravni/kulturni objekt/spomenik'. Posledično se v ruščini sproži kategorija živosti/neživosti, ki zahteva v tem primeru obvezno uporabo posebnega tožilnika, ki za žive objekte sovпада z rodilnikom (tako razlikovanje pozna slovenščina samo v ednini moškega spola: *vidim telefon/prijatelja*).

Na težave s kategorijo živosti kaže tudi drug primer, ko je 45 % informantov ne glede na napačno obliko zaimka prepoznalo kot pravilen naslednji

stavek: *Писатель хотел *все (всех), которые будут читать этот роман, предупредить об опасности.* Očitno gre za eno težjih odstopanj, za katero gre vzroke iskati v sistemskem razhajanju med jezikoma.

Specifičen vpliv slovenščine na ruščino prepoznavamo tudi v agresivnem prodiranju zanikanega roditelja, ki ga ruščina pozna kot variantno rešitev samo v posameznih primerih, slovenščina pa ga kar se da dosledno upošteva. Stavek **Хороших оценок (хорошие оценки) нетрудно получить* je kot pravilen prepoznalo 36 % informantov. Še dva primera: *Не забыл *своей учительницы (свою учительницу)* in **Единоного государства (единое государство) построить невозможно.*

5.3.2 Pri glagolih ugotavljamo predvsem odstopanja pri rabi dovršnika in nedovršnika, kjer se med ruščino in slovenščino redno opažajo razlike; o vidskih razlikah med ruščino in slovenščino je pisala Aleksandra Derganc (2008). Predvsem dvojezični govorniki zamenjujejo ruski nedovršnik s slovenskim dovršnikom, ki v slovenščini v primerjavi z ruščino lahko označuje večkratna oz. časovno trajna dejanja.

Primer 1: *Он никогда не *забыл (не забывал) своей учительницы звени* prav 64 % informantov. Zdi se, da gre vzrok za to napako iskati v interferenci iz slovenščine, saj je slovenski stavek *Nikoli ni pozabil svoje učiteljice* pravilen.

Primer 2: *Я не могу себе *этого (это) *представлять (представить).* 31 % jih je ta stavek označilo kot pravilen. Tudi tukaj napako razlagamo s kalkiranjem nedovršnika iz slovenščine: *Tega si ne morem predstavljati.* Kalkiranje se dogaja tudi pri kazalnem zaimku, katerega uporaba v tožilniku je v ruskem stavku priporočljiva in pravilna, medtem ko je v slovenskem jeziku v tem primeru zaradi negacije dopustna izključno v roditelju.

Primer 3: 18 % naših informantov ima težave pri razlikovanju med dovršnikom in nedovršnikom pri označevanju prihodnjega dejanja v ruskem jeziku. Ker v slovenskem jeziku za označevanje prihodnjika oba glagolska vida gradita prihodnjiške oblike na popolnoma enak način, s pomočjo pomožnega glagola: *бom gledal – bom pogledal*, se pri informantih isti prenos dogaja tudi v ruskih stavkih: *Я буду *посмотреть (смотреть).* Menimo, da je ta napaka ena od tistih, ki prispevajo k oblikovanju specifičnega naglasa predvsem pri Slovencih, ki se učijo ruščino; pri ruskih dvojezičnih govornikih je ta napaka vendarle manj prisotna.

Pregledane naloge vsebujejo tudi druge primere odstopanj pri uporabi ruskih glagolov, katerih frekventnosti nismo posebej preverjali. Primer: *она *исчезнула (исчезла).* Gre za zamenjavo pravilne, ampak specifične pretekle oblike, ki jo tvori skupina glagolov na *-ну* (*исчезнуть, прыгнуть*), z bolj standardno, frekventno obliko, ki sledi splošnemu pravilu oblikovanja preteklih oblik ruskega glagola iz nedoločniške osnove: *читать – читал.* Podoben primer nalikovne izravnave z namenom poenostavitve izhodiščnega sistema, opuščanja specifičnih oz. manj pogostih oblik, predstavlja tudi primer *Он *исследоват (исследует).* Gre za prenos nedoločniške osnove glagola (*исследова-*) iz nedoločnika (*исследовать*)

v paradigmo sedanjika (**исследоваем*), torej spet za primer sistemske poenostavitve in izravnave, ki se po principu nalikovnega prenosa redno dogaja pri nepopolnem obvladanju oz. sporadični uporabi funkcionalno omejenega jezika.

5.3.3 Posebej omenimo odstopanja, do katerih prihaja pri uporabi ruskih predlogov. Primer *Нужно *за нашу организацию (для нашей организации)* ponazarja za slovenske govorce ruščine pogosto nadomeščanje ruske namenske konstrukcije *для* + rodilnik s slovensko namensko konstrukcijo *za* + tožilnik. Težava je v tem, da predlog *za* obstaja tudi v ruščini, vendar ima drugačno pomensko distribucijo, ki samo delno sovпада s pomenom slovenskega predloga *за* (*выпить за тебя* 'spiti zate = v tvojo čast'; *заплатить за тебя* 'namesto tebe'). Nepopolno pomensko prekrivanje očitno ustvarja predpogoj za nezadostno pomensko in funkcijsko razlikovanje med dvema homonimnima predlogoma – slovenskim *za* in ruskim *за*. Delno ujemanje stičnih jezikovnih sistemov tudi v tem primeru povzroča sorazmerno velik delež napak (27 % informantov).

5.4 Odstopanja na semantični/leksikalni ravni

5.4.1 Na semantični ravni smo ugotovili več odstopanj različne narave. Med najpogostejšimi je vstavljanje slovenskih besed v ruski stavek: **экзамены скоро *на кону*. Tako bolj ali manj sporadično vstavljanje besed iz stičnih jezikov, predvsem iz funkcionalno dominantnega v funkcionalno omejeni jezik, je dokaj znan pojav, ki ga omenja večina raziskovalcev (Šabec 2002; Požgaj-Hadži – Kranjc 2002 idr.).

Opazili smo tudi sporadične primere paronimije: *Видела квартиру Мона Лиза*, ko je dvojezično govorko zavedla navidezna podobnost ruskih besed *картина* 'slika' in *квартира* 'stanovanje'.

Kot najpogostejši vzrok za napake na leksikalni ravni lahko navedemo kalkirane in medjezikovno homonimije.

Primer 1: *Можно заключить, что роман хороший*. V tem primeru je govorec izbral lažjo pot, ko je sintetični pomen slovenskega glagola *zaključiti* 'povedati na koncu' zaradi navidezne podobnosti enostavno prenesel na ruski glagol *заклЮчить*. Ruščina zahteva drugačno distribucijo obeh pomenskih komponent, in sicer kombinacijo glagola in predloga (*пovedati na koncu* = *сказать в заключение*).

Primer 2: *Летом мы *шли (ездили) в Москву два раза*. Pričujoči stavek izkazuje dve napaki, prvo na pomenski, drugo na oblikovni ravni. Na pomenski ravni dokaj širok pomen 'premikanja v prostoru' slovenskega glagola *iti*, *grem*, ki izraža tako samostojno premikanje kot tudi premikanje s prevoznim sredstvom, je bil prenesen tudi na ruski glagol *идти*. V ruskem leksikalnem sistemu pa široki pomen slovenskega glagola *iti*, *grem* pokrivata dva različna ruska glagola – *идти*, ki je rezerviran za izražanje samostojnega premikanja, in *ехать*, ki je rezerviran za izražanje premikanja s prevoznim sredstvom in

je za opis potovanja v Moskvo primernejši. Druga napaka je vezana na za ruski jezikovni sistem: specifično dosledno razlikovanje med enkratnim in večkratnim premikanjem, ki ga pokriva posebna skupina glagolov – glagoli premikanja: *идти* – *ходить*, *ехать* – *ездить*. Če gre za dejanje, ki se je ponovilo dvakrat, se v ruščini uporablja glagol, ki izraža večkratno premikanje s prevoznim sredstvom – *ездить*. Gre torej za različni logiki izgradnje pomenskega polja premikanja v obeh jezikih. Kot vidimo, natančnejša in doslednejša ruščina tukaj podlega agresivnemu kalkiranju preprostejšega sistema funkcionalno prevladujočega jezika.

Dokaj pogosto je razraščanje pomenov ruskih besed na račun pomena navideznih slovenskih ustreznic: **Дай (положи) книгу в сумку/на стол!* V tem primeru pomensko polje razmeščanja objektov v prostoru, ki ga v slovenščini lahko pokriva samo en glagol *dati kaj kam*, ruščina pokriva s pomočjo najmanj dveh glagolov, katerih pomen je bistveno bolj natančen: *положить* ‘namestiti neki objekt v horizontalnem položaju’, *поставить* ‘razmestiti neki objekt v vertikalnem položaju’, zahteva od govorca več miselnih operacij in tako po načelu ekonomičnosti vnovič podlega agresivnemu kalkiranju preprostejšega sistema iz funkcionalno prevladujočega jezika.

Pogosto opazamo tudi napačno semantizacijo ruskega predloga *кроме*, ki ga večina dvojezičnih govorcev, kot to dokazuje zbrano gradivo, pojmuje kot ustreznico slovenskemu predlogu *poleg*. Npr.: **Кроме учебы (наряду с учебной) у вас будет много времени на спорт*. Vendar pa pomen ruskega predloga *кроме* bolj ustreza slovenskemu *razen*, kar obrne pomen stavka (namesto dodajanja stvari dobimo izključevanje). Primernejša ustreznica v tem kontekstu bi bil tako ruski predlog *помимо* kot tudi *наряду с*, ki ju očitno zaradi stilske omejenosti aktivno uporablja premalo govorcev. Menimo, da je tudi v tem primeru semantična nedoslednost pri uporabi predloga pogojena z že znanim načelom ekonomičnosti govorenega jezika, ko se z enim izraznim sredstvom poskuša pokriti dva vsaj delno podobna pomena.

V testu smo posebej poskušali preveriti, koliko na odstopanja pri ruščini vplivajo medjezikovni homonimi. V ta namen smo informante prosili, naj v naboru stavkov prevedejo posamezne besede, medjezikovne homonime. Stavki so bili sestavljeni tako, da ne bi takoj izključevali primerov možne napačne semantizacije. Predstavljamo rezultate:

Primer 1: *Это был качественный лес.* Pomen ‘les’ namesto pravilnega ‘gozd’ je ruskemu homonimu *лес* pripisalo 4 % informantov.

Primer 2: *Спасибо за приятную беседу!* Pomen ‘beseda’ namesto pravilnega ‘pogovor’ je ruskemu homonimu *беседа* pripisalo 8 % informantov.

Primer 3: *Как долго тянется этот час!* Pomen ‘čas’ namesto pravilnega ‘ura’ je ruskemu homonimu *час* pripisalo 8 % informantov.

Primer 4: *Наконец, все тихо. Все помирились.* Pomen ‘pomiriti/umiriti (se)’ namesto pravilnega ‘pobotati se’ je ruskemu homonimu *помирились* pripisalo 57 % informantov.

Na podlagi pridobljenih podatkov menimo, da je delež napačne semantizacije v primeru medjezikovne homonimije zelo odvisen od stopnje poznanosti/

frekvenčnosti posamezne besede za posameznega govorca. Manj znana je beseda, večja je možnost napačne semantizacije na podlagi zavajajoče zunanje podobnosti.

Do enakega sklepa smo prišli pri testiranju razlikovanja med tremi različnimi pomeni ruske večpomenske besede *номер* ('številka', 'hotelska soba', 'gledališka/odrska točka').

Primer 1: *Дайте мне, пожалуйста, ваш номер, я запишу.* Ko gre za najbolj osnoven in frekvenčen pomen, ki ga ima beseda *номер* v ruščini ('številka'), nismo zabeležili niti ene napake.

Primer 2: *Номер на первом этаже – очень хороший.* V tem primeru smo zabeležili 28 % napačnih semantizacij ('številka' namesto 'hotelska soba'), ne glede na razlikovalni kontekst »v prvem nadstropju«.

Primer 3: *Её театральный номер всем понравился.*

Tudi v tem primeru smo zabeležili 28 % napačnih semantizacij ('številka' namesto 'točka, nastop'), ne glede na razlikovalni kontekst »gledališki«. Zdi se, da enak delež napačne semantizacije sekundarnih pomenov (primera 2 in 3) večpomenske besede omogoča trditev, da možnost napake pri semantizaciji sekundarnih pomenov naraste za vsaj 20 %.

5.4.3 Posebej smo želeli pri informantih preveriti tudi poznavanje *sintagmatičnih/kolokacijskih omejitev* posameznih ruskih besed, ki nastopajo v stalnih besednih zvezah.

Preglednica 16: Označite, ali so spodnji izrazi pravilni oz. ali jih poznate. (N = 12)

	Narobe	Prav	Ne vem
<i>у неё высокое образование</i>	58 %	42 %	
<i>у неё высокое образование</i>	25 %	75 %	
<i>это не представит проблемы</i>	33 %	67 %	
<i>это не составит проблему</i>	58 %	42 %	
<i>имеет большое значение</i>	25 %	75 %	
<i>играет большое значение</i>	67 %	25 %	8 %
<i>играет важную роль</i>	17 %	83 %	
<i>имеет важную роль</i>	50 %	50 %	

Vir: TEST 2

Kot je razvidno iz preglednice, smo izbrali štiri besedne zveze, zapisane enkrat prav, drugič narobe. Razlike niso vezane na pomen celotnega izraza, ampak bolj na ustrezno pomensko kombiniranje besed. Glede na pridobljene rezultate (delež pravilnih odgovorov niha med 25 in 83 %, delež napačnih pa med 33 in 50 %) lahko trdimo, da je to za dvojezične govorce dokaj problematično področje, kadar gre za poznavanje in prepoznavanje pomenskih odtenkov posameznih besed v

ustaljenih izrazih, za katere je potreben razvitejši jezikovni čut in intenzivnejši stik s knjižnim jezikom, torej s knjižno ruščino, kar je v primeru funkcionalne omejenosti ruščine v Sloveniji dokaj težavno.

5.4.4 Testiranje **besedotvorne zmožnosti** je pokazalo na določene omejitve. V predlaganih kontekstih so informanti morali na manjkajočo pozicijo v zaključnem stavku vpisati ustrezno besedotvorno varianto navedene besedotvorne podstave.

Primer 1: *Я еду учиться в (какой? pridevnik, который в столице) столичный университет.* Ker gre za dokaj pogosto besedo, je večina informantov navedla pravilno obliko pridevnika *столичный*. Samo v enem primeru smo ugotovili nenavadno besedotvorno izpeljanko – **столически*.

Primer 2: *Зарплата сильно падает и это плохо = (izglagolski samostalnik, когда всё падает): Падение зарплаты всех очень беспокоит.* Tukaj je prišlo do večjih razlik. Uporabljeni sta bili varianti *упадок* in *падание*, kar je bodisi pomensko bodisi oblikovno neustrezno.

Primer 3: *Проценты выросли в три раза. = Проценты утроились (z eno besedo, povratni glagol s korenom -трой).*

Ta kontekst je povzročil največ težav, nekaj informantov ni dalo nobenega odgovora, več je bilo okazionalizmov (**потроились*), dva sta našla drugačen način izražanja, samo en odgovor je bil pravilen.

Posebej informativna je bila za nas samoocena težavnosti besedotvorne naloge:

Preglednica 17: Če bi isto nalogo dobili v slovenskem jeziku, kako bi jo rešili? (N = 12)

	veliko lažje	enako lahko/ težko	nekoliko lažje	nekoliko težje	veliko težje
V slovenskem jeziku bi isto nalogo rešil(a)	58 %	25 %	17 %	0	0

Vir: TEST 2

5.4.5 Tudi testiranje **poznavanja idiomatičnega izrazja** je izpričalo opazne omejitve. Informantom smo naročili, naj poiščejo ustreznice med izbranimi idiomatičnimi izrazi in pomeni. Pričakovano so zanje lažjo nalogo pomenili bodisi izrazi, kjer so poznali večino besed, bodisi tisti, ki imajo ustreznice v slovenščini (*нустать как курица лапой – imeti slabo pisavo*, *купить kota в мешке – kupiti mačka v žaklju*, *козел отпущения – grešni kozel*). V drugih primerih, kadar ruski idiomatični izrazi nimajo ustreznice v slovenščini, je bilo več ugibanj in višji delež napak.

Preglednica 18

	Prav	Narobe
<i>Бить баклуши</i>	50 %	50 %
<i>Наломать дров</i>	50 %	50 %
<i>Попасть пальцем в небо</i>	50 %	50 %
<i>Тянуть kota за хвост</i>	75 %	25 %

Vir: TEST 2

Zanimivo je, da je tukaj več odgovorov, v katerih so informanti priznali, da bi isto nalogo lažje rešili v slovenščini.

Preglednica 19: Če bi isto nalogo, ki ste jo pravkar končali, dobili v slovenskem jeziku, kako bi jo rešili? (N = 12)

	veliko težje	ni razlike, enako	nekoliko težje	nekoliko lažje	veliko težje
Isto nalogo bi v slovenskem jeziku rešil(a)	67 %	17 %	8 %	8 %	0

Vir: TEST 2

Podobno sliko kažejo tudi podatki iz preizkusa poznavanja in razumevanja štirih ruskih pregovorov: pregovor, ki ima natančno ustreznico v slovenščini, so informanti razumeli bistveno bolje kot tiste, ki takih ustreznic niso imeli.

Preglednica 20

	Razumevanje	Poznavanje od prej
<i>Не копай яму другому, сам в неё упадешь</i>	100 %	50 %
<i>Язык до Киева доведет</i>	75 %	48 %
<i>Лучше синица в руке, чем журавль вдалеке</i>	67 %	33 %
<i>Не говори гоп, пока не перепрыгнешь</i>	67 %	25 %

Vir: TEST 2

5.5 Odstopanja na skladenjski ravnini

Zaradi omejenega obsega članka navajamo samo najbolj osnovne primere odstopanj na skladenjski ravnini.

Najbolj trdovratna napaka je napačno vstavljanje veznika *если* v odvisnike.

Primer 1: *Я не знаю, *если это правильно (правильно ли это).* Kot pravi je ta stavek prepoznalo 60 % informantov. Zanimivo, da odstopanja v tem primeru ne gre razlagati izključno z vplivom slovenskega skladenjskega vzorca *Ne vem, če/ali je to narobe* – ampak z neko tipološko pomanjkljivostjo ruskega skladenjskega modela,³⁴ kjer pomenonosnemu kazalniku vprašljivosti odvisnika

³⁴ Enako napako delajo tudi otroci iz ruskih družin v Ameriki, Italiji in Izraelu (Perotto – Niznik 2014).

(členek *ли*) nekako primanjkuje eksplicitnega poudarka, v stavku ni nikoli poudarjen, zato ruski skladijski vzorec izgubi v protistavi z alternativnim, eksplicitnejšim skladijskim vzorcem, ki ga informanti najdejo v slovenskem jeziku.

Podoben primer: *Ты меня спрашиваешь, *или в гимназии хороший выбор.* 25 % informantov je ocenilo ta stavek kot pravilen.

Primer 2: **Потому что ты хочешь учиться в нашей гимназии, я тебе все напишу.* 90 % informantov meni, da je stavek popolnoma pravilen. Vendar v ruščini velja pravilo, da vzročni veznik *потому что* nikoli ne začne stavka, ampak vedno stoji v postpoziciji. Če želimo isti pomen izraziti na začetku, moramo zamenjati veznik bodisi s pogovornim *раз* (*Раз ты хочешь учиться в нашей гимназии, я тебе все напишу*) bodisi s knjižnim *поскольку* (*Поскольку ты хочешь учиться в нашей гимназии*). Vpliv slovenskega skladijskega vzorca, kjer položaj vzročnega veznika ni zamejen, je tukaj očiten. Menimo tudi, da zgoraj omenjena težnja k ekonomičnosti in poenostavitvi vodi k odstranitvi distributivnih oz. položajnih omejitev za najbolj frekventen veznik, ki naj bi postal univerzalen.

Primer 3: Redne težave imajo informanti z razlikovanjem med kratko in dolgo obliko ruskih pridevnikov, kar je pogosto pogojeno s skladijsko vlogo, v kateri ti nastopajo. V ruščini v skladijski funkciji povedka nastopajo večinoma kratke oblike pridevnikov,³⁵ medtem ko naši informanti vztrajno uporabljajo le dolge oblike: *город не так *интересный (интересен), ваш подарок нам очень *дорогой (дорог), мой сын мне очень *дорогой (дорог).*

Spodnja preglednica prikazuje delež pravilnih in napačnih odgovorov pri razlikovanju med kratkimi (*дорог/дорога*) in dolgimi oblikami (*дорогой/дорогая*) ruskega pridevnika *дорогой*.

Preglednica 21: Gotovo veste, da v ruščini naglasno mesto lahko razlikuje pomene besed. V spodnjih stavkih izberite pravilno različico. Za vsak stavek je pravilna samo ena različica. (N = 28)

	<i>дорОга</i>	<i>дорогА</i>	<i>дорогАя</i>	<i>дОрог</i>	<i>дорогОй</i>
<i>Мой сын мне ...</i>				61 %	7 %
<i>Эта книга мне ...</i>	54 %		14 %		
<i>До Петербурга ...</i>					68 %
<i>Ferrari – это очень ...</i>		7 %	61 %		
<i>Ваш подарок нам ...</i>				64 %	4 %
<i>Ваш подарок ...</i>				7 %	61

Vir: TEST 2

35 Čeprav so možne tudi dolge oblike: *Он – хороший; Он – хорош*. Spet ugotavljamo pomanjkanje enoznačnih, eksplicitnih pravil.

Kot vidimo iz statistike, delež napačnih odgovorov v tej nalogi niha od najmanj 5 % (*Ваш подарок мне очень *дорогой (дорог)*) do največ 21 % (*Эта книга мне *дорогая (дорога)*) od celotnega števila odgovorov,³⁶ kar je dokaj velik delež. Pri podobni nalogi v nadaljevanju testa je kar večina anketirancev (54 %) podala napačen odgovor, ko so prepoznali stavek *Оценки не так *важные (важны)* kot pravilen. Očitno gre za enega težavnejših elementov medjezikovnega nesovpadanja, kar redno povzroča odstopanja oz. napake.

Primer 4: *У неё *есть красивые глаза.* Kot so že omenili nekateri raziskovalci (Derganc 2009), je za rusko svojilno glagolsko povedkovno konstrukcijo *у кого что есть*, ki izraža svojilnost ('kdo ima kaj'), težko nanizati eksplicitna enoznačna pravila, ki bi natanko določala navajanje ali opuščanje konstrukcijskega elementa *есть*. A vendarle se da povzeti, da se ta element ne uporabi oz. se opusti, ko gre za izražanje samoumevnega posestvovanja določenega objekta, ki ga torej ni treba posebej izražati. Odsotnost eksplicitnih pravil je tukaj glavni razlog za napake, ki jih je naredilo 23 % informantov. Na tem mestu lahko pripomnimo, da so ravno primeri, za katere eksplicitna jezikovna pravila manjkajo in katerih usvajanje je tako možno šele iz rabe, za nas glavno prepoznavno merilo za razlikovanje med naravnim in poznim dvojezičnim govorcem, ki se je ruščine naučil v šoli ali v poznejših letih.

Primer 5: Zelo pogosta so v primeru slovensko-ruskega bilingvizma ugotovljena odstopanja v uporabi členka *тоже*. Pomen slovenskega členka *tudi*, na katerega se v referenčnem polju dvojezičnega govorca najpogosteje navezuje ruski členek *тоже*, je namreč bistveno širši kot v ruščini. Za ustrezno pokrivanje semantike enega slovenskega členka *tudi* sta torej potrebna dva ruska členka, *тоже* in *также*.

tudi: **тоже** (=) istovetnost
также (+) naštevanje, dodajanje

Ruski členek *тоже* namreč izraža istovetnost. V preprostem dialogu *Я тебя люблю. Я тоже тебя люблю* se v repliki s pomočjo členka izraža istovetnost glagolskega dejanja replike z glagolskim dejanjem v prvem, predhodnem stavku (*люблю 1 = люблю 2*) (preglednica 22).

Ruski členek *также* medtem izraža dodajanje, naštevanje različnih objektov, aktivnosti, zato je v primeru *Я его хорошо знаю, уважаю, а также люблю* ta členek edina možna izbira (*знаю, уважаю + люблю*). Uporaba členka *тоже* je v tem primeri popolnoma napačna. Ugotavljamo, da imajo dvojezični govorniki pri tem težave – delež napak znaša od 11 do 33 %.

36 Izjemoma stoddostno pravilni odgovori (*До Петербурга очень длинная дорога*) niso spadali v to kategorijo, ker so vsi informanti prepoznali samostalnik *дорога*.

Preglednica 22: Označite, kateri pogovor oz. stavek je pravilen in kateri napačen. (N = 18)

	Prav	Narobe	Ne vem
A: Я тебя люблю! В: Я тоже тебя люблю!	94 %	6 %	
A: Я тебя люблю! В: Тоже я тебя люблю!	11 %	83 %	6 %
Я люблю Саю, Нину, а также тебя.	83 %	11 %	6 %
Я люблю Саю, Нину, а также тебя.	17 %	78 %	6 %
Я его хорошо знаю, уважаю, а также люблю.	33 %	67 %	
Я его хорошо знаю, уважаю, а также люблю.	72 %	28 %	

Vir: TEST 2

- 6 Končamo lahko z zbirno navedbo pogostejših odstopanj, ki smo jih ugotovili v raziskavi.³⁷

Preglednica 23: Ugotovljena odstopanja

Odstopanja	Pojasnilo/primer
Prozodija: napačno naglasno mesto	Posebej primeri s spremenljivim naglasnim mestom v okviru enotne paradigme
Fonetično zapisovanje	Akanje, prednaglasna in ponaglasna redukcija
Pomanjkljivo razlikovanje med trdimi in mehкими soglasniki	Zapisovanje mehkega znaka, razlikovanje med и in ы , jotiranimi črkami, šumniki
Poenostavljanje oblikospreminjevalnih paradigem v imenskem (samostalnik, zaimek, pridevnik) in glagolskem sistemu, oblikoslovno kalkiranje iz slovenščine	много *преподавателей/ *трудности *выпускные, *старцы, *вкусные
Nedosledno izražanje kategorije živosti	Хотел *все, кто читает роман, предупредить
Odstopanja pri zanikanem objektu (kalkiranje slovenskega roditeljskega negacije)	*Хороших оценок нетрудно получить
Uporaba dolgih oblik pridevnikov v funkciji povedka namesto kratkih	Оценки не так *важные
Težave z uporabo posesivne povedkovne konstrukcije <i>u menja jest'</i>	У неё *есть красивые глаза
Kalkiranje slovenskega vidskega sistema (širša raba dovršnika, odstopanja v prihodnjiku)	Он никогда не забыл *своей учительницы
Medjezikovna homonimija, ki otežuje razlikovanje med oblikami in pomeni	Это нужно *за нашу организацию *Какие русские знаменитости вы знаете?
Trend k poenostavitvi jezikovnega sistema, ki teži k rabi vedno manjšega nabora jezikovnih sredstev z vedno širšim pomenom	Мы *шли в Москву два раза *Кроме учебы у вас будет что делать
Vrstni red v vzorčnih odvisnikih, kalkiranje slovenskih skladijskih konstrukcij	Я не знаю, *если это правильно Я тебя знаю, уважаю, а *тоже люблю

37 Pri tem se dobro zavedamo, da je do popolnega seznama še daleč.

7 SKLEP

V večini primerov so torej naši informanti pokazali relativno visoko, a vendarle omejeno jezikovno zmožnost v ruščini, kar lahko ocenjujemo kot primer postopne *pasivizacije* in torej kot primer *neuravnotežene dvojezičnosti*, ki jo sicer posamezniki izkazujejo v različni meri.³⁸ To pomeni, da jezikovnemu sistemu funkcionalno omejenega jezika (FOJ) v trajnem stiku s funkcionalno prevladujočim (dominantnim) jezikom (FDJ) začne primanjkovati t. i. *vitalnosti* – avtonomnosti, stabilnosti in variabilnosti razpoložljivih jezikovnih sredstev.

Kot razlikovalne lastnosti funkcionalno omejenega jezika lahko izpostavimo negativni jezikovni prenos (interferenco) na različnih jezikovnih ravneh, simplifikacijo oz. poenostavitev jezikovnega sistema, ki teži k vzpostavitvi omejenega nabora jezikovnih sredstev s čedalje širšim pomenom (nalikovna izravnava po vzorcu, ki je pogostejši, opuščanje izjem in nestandardnih primerov), omejeno besedotvorno zmožnost, nestabilno rabo pomožnih, manj uzaveščenih elementov jezikovnega sistema (predlogov, veznikov, modalnih besed, diskurzivnih označevalcev).

Kot močno predispozicijo, ki nekako spodbuja jezikovna odstopanja, ocenjujemo elemente jezikovnega sistema stičnih jezikov, med katerimi se opaža *delna* oz. *nepopolna* ustreznost, torej samo delno sovpadanje v oblikah in pomenih. V teh primerih obvladovanje obeh jezikov na enaki stopnji zahteva natančnejšo, poglobljeno diferenciacijo, kar je možno šele v primeru redne komunikacije v določnem jeziku z naravnimi govorniki.

Ugotovitev potencialno šibkih področij jezikovnega sistema v primeru trajnega medjezikovnega stika odpira pot tako za nadaljnje delo pri ustvarjanju kontrastivnih jezikovnih priročnikov za rusko-slovenske govorce kot tudi za tipološke medjezikovne analize. Upamo, da bo naš prispevek spodbudil k čimprejšnji uvrstitvi navedenih ciljev med aktualne raziskovalne in pedagoške naloge.

VIRI

- TEST 1** = Spletna anketa za starše Тест для родителей (<https://www.1ka.si/a/68300>), dostop 9. 9. 2015.
- TEST 2** = Spletna anketa iz ruskega jezika Тест по русскому языку (<https://www.1ka.si/a/68599>), dostop 9. 9. 2015.
- SPISI** = Maturitetni spisi v ruskem jeziku (arhivsko gradivo RIC), 2013–2015, spomladanski in jesenski rok.
- POSNETKI** = Posnetki osebnih razgovorov (20 polvodnih intervjujev s posameznimi informanti), ki se hranijo pri avtorici.

38 Velja omeniti, da so med našimi informanti tudi primeri *uravnotežene dvojezičnosti*, vendar pa so manj številni.

LITERATURA

- Derganc 2008** = Aleksandra Derganc, Še o razliki med vzhodnim in zahodnim tipom delovanja glagolskega vida v slovanskih jezikih, *Slavistična revija* 56 (2008), št. 2, 537–543.
- Derganc 2009** = Aleksandra Derganc, Nekaj misli ob izražanju glagolske svojilnosti v ruščini in slovenščini = Some remarks on the verbal expression of possessiveness in Slovene and Russian, v: *Rusko-slovenski dnevi, v Ljubljani, maj 2009*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009, 11–15.
- Derganc – Urbas 2009** = Aleksandra Derganc – Janja Urbas, Sostojanje prepodavanja ruskega jezika v Sloveniji, *Russkij jazyk kak inoslavjanskij: sovremennoe izučenie russkogo jazyka i ruskoj kul'tury v inoslavjanskem okruženii* = *Ruski jezik kao inoslovenski: savremeno izučavanje ruskega jezika i ruske kulture u inoslovenskom okruženju* 1 (2009), 53–50.
- Ellis 1997** = Rod Ellis, *The study of second language acquisition*, Oxford: Oxford University Press, 1997.
- Gardner – Lambert 1972** = Robert C. Gardner – Wallace E. Lambert, *Attitudes and motivation in second language learning*, Rowley, MA: Newbury House, 1972.
- Kagan – Dillon 2001** = Olga Kagan – Kathleen Dillon, A new perspective on teaching Russian: focus on the heritage learner, *Slavic and East European Journal* 45 (2001), št. 3, 507–518.
- Komarova 1997** = Tatjana Komarova, Russkij jazyk v Ljubljanskem universitetu, *Mitteilungen für Lehrer slawischer Fremdsprachen* 73 (1997), 104–108.
- Komarova idr. 2014** = Tatjana Komarova – Irina Makarova – Marinka Povše Kastrevc – Ines Vozelj, *Ruščina: [2014]*, Ljubljana: Državni izpitni center, 2012. (Predmetni izpitni katalog za splošno maturo.)
- Medvešek – Bešter 2012** = Mojca Medvešek – Romana Bešter, Položaj priseljenjskih jezikov v Sloveniji, *Jezik in slovstvo* 57 (2012), št. 3–4, 5–27.
- Paradis 2004** = Michel Paradis, *A neurolinguistic theory of bilingualism*, Amsterdam: John Benjamins, 2004 (Studies in bilingualism 18).
- Perotto 2009** = Monika Perotto, *Lingua e identità dell'emigrazione russofona in Italia*, Napoli: Liguori, 2009.
- Perotto – Niznik 2014** = Monika Perotto – Marina Niznik, »Po-russki govorim my s detstva ...«: iz opyta neformalnega obučenijskega ruskomu jazyku v Izraelu i v Italiji, v: *Instrumentarij rusistiki: ošibki i mnogojazyčie*, ur. Arto Mustajoki idr., Helsinki: University of Helsinki, 2014 (Slavica Helsingensia 45), 75–95.
- Pilipenko 2015** = Gleb Pilipenko, Odnos uporabnika do norme: Slovenci v Rusiji, v: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis* 2, ur. Mojca Smolej, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015 (Obdobja 34), 587–593.
- Polinska 2010** = Maria Polinskaja, Russkij jazyk pervogo in vtorego pokolenija emigrantov, živuščih v SŠA, v: *Instrumentarium of Linguistics: Sociolinguistic Approaches to Non-Standard Russian*, ur. Arto Mustajoki – Ekaterina Protassova – Nikolai Vakhtin, Helsinki: University of Helsinki, 2010 (Slavica Helsingensia 40), 314–328.
- Polinsky – Kagan 2007** = Maria Polinsky – Olga Kagan, Heritage languages: in the »Wild« and in the Classroom, *Language and Linguistics Compass* 1 (2007), št. 5, 368–395.
- Požgaj-Hadži – Kranjc 2002** = Vesna Požgaj-Hadži – Simona Kranjc, O simultanom slovensko-hrvatskom bilingvizizmu, *Strani jezici* 30 (2002), št. 3, 129–140.
- Rossi 2009** = Eleonora Rossi, Večjezični možgani: učenje in izgubljanje jezikov, *Jezik in slovstvo* 54 (2009), št. 1, 59–64.
- Šabec 2002** = Nada Šabec, *Half pa pu: the language of Slovene Americans*, Ljubljana: Studia humanitatis, 2002.
- Štumberger 2006** = Saška Štumberger, Dvojezičnost na primeru Slovencev v Nemčiji, *Slavistična revija* 54 (2006), št. 1, 41–60.
- Žigon 1996** = Zvone Žigon, Funkcionalni bilingvizem in Slovenci v Argentini in Urugvaju, *Dve domovini* = *Two Homelands* 7 (1996), 71–95.
- Vozelj – Urbas 2008** = Ines Vozelj – Janja Urbas, *Učni načrt: Ruščina: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija: obvezni predmet in matura (420 ur), izbirni predmet (140 ur)*, Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Zavod RS za šolstvo, 2008. (Elektronski vir.)

РЕЗЮМЕ

Русский и словенский язык: языковые отступления в русском под влиянием словенского как языка окружения

До сих пор язык русскоязычных жителей Словении и происходящие в нем изменения не попадали в зону устойчивого исследовательского интереса ни в России, ни в Словении, при том, что число русскоговорящих жителей в Словении в последнее время заметно увеличилось, приближаясь к 5 000 человек. В статье коротко представлена языковая ситуация, освещающая коммуникативные сферы и наиболее частотные ситуации использования словенского и русского языков представителями разных поколений русскоговорящих мигрантов. Данные получены путем интернет-анкетирования и устных интервью как русскоговорящих родителей, так и их детей.

На основании выборочного анализа письменных работ и дополнительного контрольного интернет-тестирования представлен перечень и анализ наиболее частотных языковых изменений, происходящих в речи младшего поколения русскоязычных мигрантов под влиянием словенского языка окружения на всех языковых уровнях.